

«ΚΑΘΕΤΙ ΣΤΑΘΕΡΟ ΚΑΙ ΑΚΛΟΝΗΤΟ ΚΛΟΝΙΖΕΤΑΙ, ΚΑΘΕΤΙ ΙΕΡΟ ΒΕΒΗΛΩΝΕΤΑΙ»:¹

Η ΟΥΚΡΑΝΙΑ ΚΑΙ Ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

1. Οι ΗΠΑ και η κρίση της γερασμένης ηγεμονίας τους

Το αμερικανικό φορντικό-παραγωγικό τέρας είχε ήδη συγκροτηθεί όταν ξεκίνησε ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος. Εντούτοις, οι αμερικανοί δεν συμμετείχαν αρχικά στον πόλεμο. Έκαταν χαλαροί να κοιτάζουν τους ευρωπαίους να σφάζονται μεταξύ τους, ξέροντας ότι αυτή η σφαγή θα λειτουργούσε προς το συμφέρον τους. Οι επιτήδειοι αμερικανοί μπήκαν στον πόλεμο προς το τέλος του, μόλις το 1917, καταναλώνοντας πολύ λιγότερους πόρους από τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές δυνάμεις, οι οποίες ουσιαστικά ισοπεδώθηκαν. Εν ολίγοις, μπήκαν στον πόλεμο κυρίως για να λάβουν τα οφέλη που έλαβαν οι νικητές από τις αντίστοιχες συνθήκες ειρήνης.

Όμως, πάντα, στο μυαλό της Ουάσιγκτον ήταν το πώς θα γίνει υπερδύναμη στη θέση της παρακμάζουσας βρετανικής αυτοκρατορίας. Η ευκαιρία δόθηκε τα πρώτα χρόνια του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου. Όπως και στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, οι ΗΠΑ αφού κατήγγειλαν τον γερμανικό ιμπεριαλισμό, κάθονταν και κοιτούσαν όλες τις ευρωπαϊκές υπερδυνάμεις να αλληλοκαταστρέφονται. Οι βρετανοί που ζήτησαν τη βοήθειά τους το 1941 έτσι ώστε να αντέξουν τη γερμανική πολιορκία, έλαβαν την κυνική απάντηση ότι αυτό θα μπορούσε να συμβεί μόνο αν η βρετανική αυτοκρατορία εγκατέλειπε σχεδόν όλες τις ναυτικές της βάσεις στο δυτικό ημισφαίριο. Απελπισμένοι έτσι οι βρετανοί, εγκατέλειψαν τις βάσεις τους.²

Το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου βρήκε όλες τις ευρωπαϊκές δυνάμεις πλήρως κατεστραμμένες και την καθεμιά με εκατοντάδες χιλιάδες ή και εκατομμύρια νεκρούς. Αντίθετα, στις ΗΠΑ καμιά μάχη δεν έγινε στο εσωτερικό τους, κανένα εργοστάσιό τους δεν βομβαρδίστηκε, καμιά υποδομή τους δεν αλλοιώθηκε. Με απλά λόγια, οι ΗΠΑ μετατράπηκαν σε υπερδύναμη εκμεταλλεζόμενες αφενός την αλληλοκαταστροφή των ευρωπαϊκών υπερδυνάμεων, αφεντέρου λόγω του ότι δεν είχαν και δεν έχουν υποστεί κανένα ουσιαστικό στρατιωτικό πλήγμα στην επικράτειά τους. Οι ΗΠΑ μπορεί να ήταν ένα παραγωγικό τέρας, αλλά η παγκόσμια ηγεμονία τους ήταν προϊόν ευνοϊκών συγκυριών. Με απλά λόγια, η αμερικανική ισχύς, εκτός της αμερικανικής ηπείρου, δεν είναι άτρωτη.

Στον μεταπολεμικό κόσμο, δεν υπήρχε άλλος ανταγωνιστής για τις ΗΠΑ εκτός της Σοβιετικής Ένωσης. Η αμερικανική πλανητική ηγεμονία οργανώθηκε άμεσα μετά το τέλος του πολέμου και ήταν ένα μείγμα επίδειξης στρατιωτικής ισχύος και οικονομικών συμφερόντων. Το αμερικανικό ναυτικό ήταν κυρίαρχο σε όλες τις θάλασσες. Το NATO αποτέλεσε τη θεσμική αναγνώριση της αμερικανικής ηγεμονίας και την προσπάθεια έτσι ώστε να μην αναδυθεί μια δύναμη που να μπορεί να την υπονομεύσει. Κατά κύριο λόγο, η Σοβιετική Ένωση στην Ευρώπη. Ταυτόχρονα, η συμφωνία του Μπρέτον Γουντς αφενός συγκρότησε κανόνες για το διεθνές εμπόριο που απέτρεπαν την επανάληψη του εμπορικού πολέμου, αφετέρου καθιέρωσε το δολάριο ως το νόμισμα των διεθνών συναλλαγών και το κύριο αποθεματικό νόμισμα, δηλαδή το νόμισμα στο οποίο φυλάσσονταν ο πλούτος της πλειοψηφίας των κρατών του πλανήτη. Με αυτό τον τρόπο οι ΗΠΑ δημιούργησαν ένα ενιαίο εμπορικό και στρατιωτικό σύστημα το οποίο λειτουργούσε, τρωμένων των αναλογιών, προς το συμφέρον όλων των συμμάχων τους.

Το σύστημα αυτό άντεξε λίγο περισσότερο από είκοσι χρόνια. Μετά τον πόλεμο στο Βιετνάμ, οι ΗΠΑ αποχώρησαν από πολλές πτυχές της συμφωνίας του Μπρέτον Γουντς θέτοντας σε κρίση όλο το σύστημα παγκόσμιας ηγεμονίας που είχαν χτίσει. Η κρίση αυτή εμφανίστηκε ως πετρελαική κρίση, αλλά στην πραγματικότητα ήταν μια συνολική κρίση των ισορροπιών που στήριζαν το μεταπολεμικό πλανητικό καπιταλιστικό σύστημα. Η απάντηση που τότε δόθηκε από τους αμερικανούς ήταν η στροφή στην Κίνα. Το 1972, ο αμερικανός πρόεδρος Νίξον επισκέφθηκε την Κίνα και ξεκίνησε μια διαδικασία εξομάλυνσης των αμερικανο-κινεζικών σχέσεων και ταυτόχρονα υπονόμευσης της Σοβιετικής Ένωσης. Σταδιακά, οι σχέσεις ΗΠΑ-Κίνας όχι απλά εξομαλύνθηκαν, αλλά η Κίνα, με τις τεράστιες ποσότητες εργατικής δύ-

ναμης, μετατράπηκε σε εργοστάσιο του πλανήτη.

Εν τω μεταξύ, στις αρχές της δεκαετίας του '90, η Σοβιετική Ένωση κατέρρευσε και η αμερικανική ηγεμονία αναπροσαρμόστηκε στις νέες συνθήκες ξεκινώντας έναν κύκλο στρατιωτικών επεμβάσεων που είχαν σαν σκοπό την ανάσχεση κυρίως της Ρωσίας αλλά και της Κίνας.³ Ο λόγος ήταν απλός: αν ήταν να υπάρξει κάποιου είδους μακροπρόθεσμος κίνδυνος για την αμερικανική ηγεμονία, αυτός θα προερχόταν είτε από τη Ρωσία, είτε από την Κίνα είτε από τον συνδυασμό τους. Μπορεί οι αμερικανοί να έκαναν τεράστιου μεγέθους μπίζνες με την Κίνα, αλλά αυτό δεν σήμαινε ότι δεν έπρεπε να δείχνουν ποιος είναι το αφεντικό.

Και έτσι, οι ΗΠΑ επιδόθηκαν από τη δεκαετία του '90 κι έπειτα σε μια σειρά επεμβάσεων όπως και στην υποδαύιση συγκρούσεων με σκοπό τη δημιουργία χάους γύρω από τη Ρωσία και την Κίνα. Παρ' όλα αυτά, ίσως ένας από τους χειρότερους φόβους των αμερικανών επιβεβαιώθηκε: τόσο η Ρωσία όσο κυρίως η Κίνα δεν υπέστησαν καμία οικονομική, πολιτική ή στρατιωτική καταστροφή λόγω της αμερικανικής ανάσχεσης. Κατάφεραν και αντιμετώπισαν όλες τις αμερικανικές επιθέσεις. Από το 2015 και μετά, έγινε φανερό ότι η αμερικανική πολιτική άλλαζε και οδηγούσε σε νέα μεγαλύτερη όξυνση των ανταγωνισμών στον πλανήτη στοχεύοντας ιδιαίτερα την Κίνα. Η περιοχή που περιλαμβάνει τις θάλασσες γύρω από την Ινδία και την Κίνα, η περιοχή του «Ινδο-Ειρηνικού» όπως ονομάστηκε, άρχισε να τίθεται στο επίκεντρο ολοένα και περισσότερο από τις ΗΠΑ.⁴

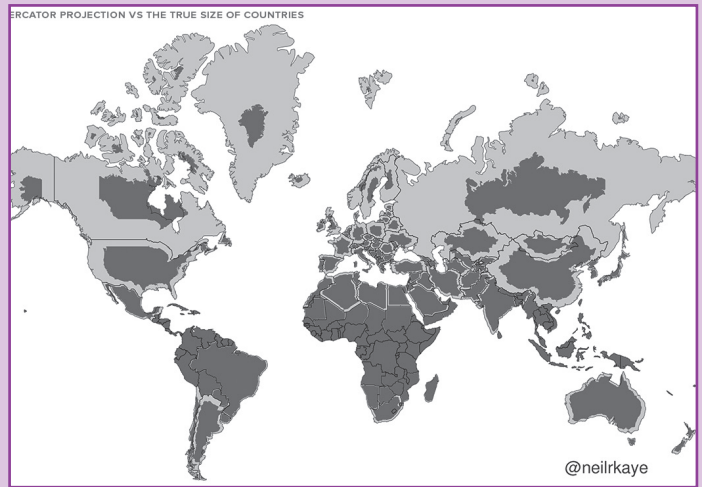
Πίσω από όλα όσα συμβαίνουν τις τελευταίες δύο δεκαετίες και ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, με τις πανδημίες και τη συγκαλυμμένη κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης στα καπιταλιστικά κράτη, βρίσκεται η κρίση του συστήματος της αμερικανικής ηγεμονίας. Υπάρχουν αρκετοί στο εσωτερικό των ΗΠΑ που πιστεύουν ότι το υπό την αμερικανική ηγεσία σύστημα ισχύος είναι αντικειμενικά σε υποχώρηση.⁵ Πιστεύουν ότι η κινεζική στρατιωτική και ιδιαίτερα ναυτική δύναμη αυξάνεται και είναι αδύνατο να ανασχεθεί. Ότι η κινεζική οικονομία δεν κυλάει στην ύφεση παρά τον πολυετή εμπορικό πόλεμο από τη δύση. Η ρευστότητα που ακολουθεί την κρίση της αμερικανικής ηγεμονίας χαρακτηρίζει την παγκόσμια κατάσταση πραγμάτων περισσότερο από ποτέ. Ο ρωσο-ουκρανικός πόλεμος διέλυσε τις τελευταίες αμφιβολίες περί αυτού.

2. Η Ουκρανία ως σύνορο, η Ρωσία και οι λάσπες του εγγύς εξωτερικού της

Η Σοβιετική Ένωση δεν ήταν ποτέ μια ομοσπονδία σοσιαλιστικών κρατών. Αντιθέτως, η Σοβιετική Ένωση ήταν το ρωσικό κράτος με πρωτεύουσα τη Μόσχα και οι άμεσοι δορυφόροι του, δηλαδή οι υπόλοιπες «ομόσπονδες δημοκρατίες». Ταυτόχρονα η Σοβιετική Ένωση είχε στην υπηρεσία της και το λεγόμενο «ανατολικό μπλοκ», δηλαδή τα «σοσιαλιστικά» κράτη τα οποία γεωγραφικά βρίσκονταν όλα ανάμεσα στα σύνορά της και την υπόλοιπη Ευρώπη. Το ρωσικό κράτος ήθελε όλους τους δορυφόρους του, εκτός των άλλων, γιατί έπαιζαν τον ρόλο της ανάσχεσης της δυτικής πίεσης που ξεκίνησε την επόμενη μέρα μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στην πραγματικότητα, για αρκετούς αιώνες πολλά από αυτά τα κράτη έχουν την ατυχία να αποτελούν δορυφόρους της Μόσχας, δηλαδή να είναι αναγκασμένα είτε να παλεύουν για την επιβίωσή τους είτε να μην υπάρχουν καθόλου· ανάλογα με την ανά περιόδους ισχύ του ρωσικού κράτους.

Σύμφωνα με τη Wikipedia, η λέξη Ukraine σημαίνει ετυμολογικά «το σύνορο» στα σλάβικα. Μάλιστα κατά τον 20ο αιώνα, η χώρα αναφερόταν στα αγγλικά με άρθρο ως the Ukraine, κατά το the Netherlands (=οι Κάτω Χώρες) που χρησιμοποιείται για την Ολλανδία. Από το 1991, η επίσημη άποψη της ουκρανικής κυβέρνησης είναι να μην χρησιμοποιείται

Η ΜΕΡΚΑΤΟΡΙΚΗ ΠΡΟΒΟΛΗ

(Με ανοικτό χρώμα είναι το τι δείχνει το google maps, ενώ με σκούρο είναι το αναλογικά πραγματικό).

Το 1569, ο φλαμανδός γεωγράφος Γκεράρντους Μερκάτορ πρότεινε την προβολή, που έκτοτε πήρε το όνομά του, ως τρόπο αναπαράστασης του πλανήτη στο χαρτί. Ο τρόπος αυτός αναπαράστασης θεωρήθηκε πολύ χρήσιμος για τη ναυσιπλοΐα. Εντούτοις, η «μερκατορική προβολή» ήταν από πολλές απόψεις ανακριβής. Συγκεκριμένα, οι περιοχές του πλανήτη που βρίσκονταν αρκετά βόρεια και αρκετά νότια παραμορφώνονταν και φαίνονταν μεγαλύτερες από ό,τι ήταν. Κλασικό παράδειγμα η αναπαράσταση της Γροιλανδίας, η οποία στον χάρτη είναι 13 φορές μεγαλύτερη από ό,τι στην πραγματικότητα. Βασικά, όλη σχεδόν η καπιταλιστική δύση φαίνεται μεγαλύτερη από ό,τι είναι, ενώ το ίδιο ισχύει για τη Ρωσία και σε μικρότερο βαθμό για την Κίνα. Με αυτόν τον τρόπο η Αφρική, η Λατινική Αμερική και η Ινδία φαίνονται μικρότερες από ό,τι πραγματικά είναι.

Η μερκατορική προβολή είναι ένας πολιτικός χάρτης που υπερτονίζει το μέγεθος και άρα και τη σημασία της καπιταλιστικής δύσης, της Ρωσίας και λιγότερο της Κίνας. Είναι ένας χάρτης που υποβιβάζει τον υπόλοιπο πλανήτη, κατά βάση τον παγκόσμιο νότο. Είναι ένας χάρτης που χρησιμοποιείται για αιώνες. Προφανώς και το google maps είναι μια μερκατορική προβολή.

λαβαν τη χερσόνησο της Κριμαίας· στρατηγικό σημείο στα νοτιοανατολικά της Ουκρανίας και στη Μαύρη Θάλασσα. Οι περιοχές του Ντονμπάς και του Λουχάνσκ στα νοτιοανατολικά, με συντριπτικά ρωσόφιλο πληθυσμό και τη στήριξη της Ρωσίας προκήρυξαν δημοψήφισμα με βάση το οποίο ζήτησαν την ανεξαρτησία τους από την Ουκρανία. Οι συγκρούσεις στην περιοχή συνεχίστηκαν, παρά την υπογραφή μιας συμφωνίας από τους εμπλεκόμενους το 2015· τη συμφωνία του Μινσκ.

Ο πόλεμος στην Ουκρανία το 2022 σοβούσε, λοιπόν, εδώ και τουλάχιστον οκτώ χρόνια ως εμφύλιος πόλεμος χαμηλής έντασης στις ανατολικές επαρχίες. Έχουμε αρκετούς λόγους να πιστεύουμε ότι αυτά τα χρόνια ήταν χρόνια προετοιμασίας, αναμονής και εκτίμησης των διεθνών εξελίξεων. Αυτό που συνέβη τον Φεβρουάριο του 2022 ήταν κομμάτι μιας καλά σχεδιασμένης στρατηγικής από το ρωσικό κράτος, το οποίο είχε τον χρόνο να προετοιμαστεί για μια τεράστια αλλαγή κατευθύνσεων· ουσιαστικά για τη μετωπική σύγκρουση με μια σειρά από ευρωπαϊκά κράτη.

Το γεγονός ότι ο ουκρανικός στρατός μπορούσε να σταθεί και να πολεμήσει αξιοπρεπώς, τουλάχιστον για κάποιο διάστημα εφόσον τροφοδοτούνταν από δυτικά όπλα, θεωρήθηκε μεγάλη επιτυχία για την Ουκρανία και προπαγανδίστηκε αντιστοίχως. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η Κριμαία κατελήφθη μέσα σε μία μέρα, αλλά τώρα οι ουκρανοί είχαν χρόνο να προετοιμαστούν και οι δυτικοί μπόρεσαν να σταθμίσουν όλες τις επιλογές. Για τους αμερικανούς και ορισμένους ευρωπαίους συμμάχους τους όπως η Πολωνία και οι βαλτικές χώρες, το ιδανικό θα ήταν η Ρωσία να εμπλακεί σε μια σύγκρουση χωρίς τέλος που θα συντηρείται από μια σταθερή ροή δυτικών όπλων και θα την οδηγήσει στην οικονομική και στρατιωτική φθορά. Το όνειρο, δηλαδή, του Μπρεζνέβιτς: να πνιγεί η Ρωσία στις λάσπες του εγγύς εξωτερικού της.⁹

Από την άλλη, οι ρώσοι θα ήθελαν μια σύντομη εκστρατεία που θα υποβίβαζε την ισχύ της Ουκρανίας, θα είχε ως αποτέλεσμα την προσάρτηση του ανατολικού κομματιού της Ουκρανίας μαζί με την Αζοφική θάλασσα ενώνοντας την Κριμαία με τη ρωσική ενδοχώρα. Η αλήθεια είναι

το άρθρο γιατί δεν είναι πολιτικά σωστό.⁶ Πράγματι, οι ουκρανοί θα ήθελαν με κάθε τρόπο να ξεπεράσουν την εξαιρετικά δύσκολη κατάσταση που τους δημιουργεί η θέση τους στον χάρτη, πράγμα βέβαια αδύνατο. Η Ουκρανία για τις μεγάλες δυνάμεις είναι το σύνορο ανάμεσα στη Δύση και τη Ρωσία.

Από το 1991 και μετά, το νεότευκτο κράτος της Ουκρανίας παλεύει να επιβιώσει μέσα σε πολύ δύσκολες συνθήκες. Το 2007, η Γιούλια Τιμοσένκο, η οποία υπήρξε πρόεδρος της χώρας, έγραψε στο *Foreign Affairs* ένα άρθρο με τίτλο «Αναχαιτίζοντας τη Ρωσία» με αρκετές δόσεις αισιοδοξίας:

Το πεπρωμένο μας είναι να μην είμαστε ούτε μια ξεχασμένη παραμεθόριος ούτε μια γέφυρα μεταξύ του λεγόμενου μετασοβιετικού χώρου των «ελεγχόμενων δημοκρατιών» και των πραγματικών δημοκρατιών της Δύσης.[...]Η αποτυχία να συνεργαστεί ειλικρινά για την ενεργειακή ασφάλεια θα μπορούσε ενδεχομένως να απομονώσει τη Ρωσία απέναντι σε σοβαρές στρατηγικές προκλήσεις στα νότια και τα ανατολικά της. Θα στερούσε τη Ρωσία απ' όλες τις μεθόδους επιρροής εκτός από τις πιο βάνουσες. Οι ηγέτες της Ρωσίας αξίζουν κατανόηση για την αγωνιώδη προσπάθειά τους να ξεπεράσουν γενιές Σοβιετικής κακοδιοίκησης. Δεν έχουν, όμως, το δικαίωμα να αναλάβουν την σφαίρα της επιρροής που ποθούσαν οι τσάροι και οι κομισάριοι για 300 χρόνια.⁷

Στην πραγματικότητα, αυτό που ζητούσε η Τιμοσένκο ήταν ένας τρόπος να επιβιώσει μακροπρόθεσμα το ουκρανικό κράτος. Και αυτό που κατά κάποιον τρόπο ζητούσε ήταν να μετατρέψει, όσο ήταν αυτό εφικτό, το ουκρανικό ζήτημα σε ευρωπαϊκό και νατοϊκό ζήτημα. Το κείμενο αυτό έλαβε δημοσιότητα και σύντομα ο υπουργός εξωτερικών της Ρωσίας, Σεργκέι Λαβρόφ, απάντησε με ένα κείμενο στο οποίο, αφού επεσήμανε την πολιτική της ανάσχεσης (ή «αναχαίτισης» όπως μεταφράζεται καμιά φορά) απέναντι στη Ρωσία και τις διαφορετικές αντιλήψεις στα ευρωπαϊκά κράτη, κατέληγε λέγοντας:

Ο Γκιόργκι Αντάμοβιτς, μια επιφανής λογοτεχνική φιγούρα της κοινότητας των ρώσων εμιγκρέδων, είχε κάποτε πει ότι η απαισιοδοξία παράγεται όταν έχεις να κάνεις με ανθρώπους για τους οποίους δεν υπάρχουν πλέον ψευδαισθήσεις. Είμαι πεπεισμένος ότι αυτό δεν έχει να κάνει ούτε με την Ρωσία ούτε με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Δεν νομίζω ότι έχουμε χάσει την ικανότητα να εκπληκώσουμε τον κόσμο.⁸

Αυτά έλεγε ο Λαβρόφ το 2007 απευθυνόμενος όχι προς την Ουκρανία αλλά προς τις ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ είχαν ήδη προσπαθήσει να αποσταθεροποιήσουν τα ρωσικά ερείσματα στο ουκρανικό κράτος και το έκαναν ακόμη περισσότερο στα χρόνια που ακολούθησαν.

Το ουκρανικό κράτος ήταν από τη δημιουργία του ένα κράτος διχασμένο. Το ανατολικό ένα τρίτο ήταν κατά πλειοψηφία ρωσόφωνο και ρωσόφιλο, το δυτικό ένα τρίτο ήταν κατά πλειοψηφία προσανατολισμένο προς τη δύση, ενώ το κεντρικό ένα τρίτο ήταν πολωμένο ανάμεσα στις δύο αυτές επιλογές. Εν ολίγοις, ήταν ένα κράτος με ισχυρές διαλυτικές τάσεις. Οι πρόεδροι της Ουκρανίας εναλλάσσονταν κατά τη δεκαετία του 2000 ανάμεσα στα δύο στρατόπεδα. Τον χειμώνα του 2004, οι εκλογές που εξέλεξαν τον ρωσόφιλο πρόεδρο χαρακτηρίστηκαν «νοθευμένες» και η «πορτοκαλί επανάσταση» έθεσε σαν σκοπό την ακύρωσή τους. Τελικά, προκηρύχθηκαν νέες εκλογές από τις οποίες προέκυψε δυτικόφιλος πρόεδρος.

Δέκα χρόνια αργότερα, ξεκίνησε στην Ουκρανία ένας εμφύλιος πόλεμος. Τον Φεβρουάριο του 2014, ένα βίαιο κύμα διαδηλώσεων απαίτησε την απομάκρυνση του ρωσόφιλου προέδρου ο οποίος αρνούνταν να προχωρήσει σε συμφωνία σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι συγκρούσεις γενικεύτηκαν σε όλη την Ουκρανία. Την 1η του Μάρτη, τα ρωσικά στρατεύματα κατέ-

Χάρτης που δείχνει τις ανατολικές επαρχίες της Ουκρανίας που de facto αποσχίστηκαν το 2014.

ότι διάφορες ευρωπαϊκές χώρες θέλουν παρασκηνιακά ακριβώς το ίδιο, άσχετα αν άλλα λένε δημοσίως. Ο ρωσο-ουκρανικός πόλεμος εντείνει την αποσταθεροποίηση των πολιτικών, αλλά και κοινωνικών ισορροπιών στην Ευρώπη και το κάθε κράτος αποζητεί τη διατήρηση των δεδομένων αυτών που το συμφέρουν. Το σημαντικότερο ζήτημα όμως για την Ευρώπη ήταν πάντα το τι θέλει και τι κάνει η μεγαλύτερη δύναμη στην ήπειρο, δηλαδή η Γερμανία.

3. Η Γερμανία και η Οσπολιτική

Τον Φλεβάρη του 1970, ανώτατοι πολιτικοί και στελέχη του ενεργειακού τομέα από τη Γερμανία και τη Σοβιετική Ένωση συναντήθηκαν σε ένα ξενοδοχείο της γερμανικής πόλης του Έσεν. Γίόρταζαν την υπογραφή της πρώτης συμφωνίας για την κατασκευή ενός τεράστιου αγωγού πετρελαίου που θα ξεκινούσε από τη Σιβηρία και θα κατέληγε στη Βαυαρία. Το συμβόλαιο ήταν αποτέλεσμα πολύμηνων διαπραγματεύσεων γύρω από το κόστος του φυσικού αερίου, το κόστος των 1,2 εκατομμυρίων τόνων γερμανικών σωλήνων που πωλήθηκαν στη Σοβιετική Ένωση και τους όρους με τους οποίους θα δίνονταν δάνεια 2,5 δισεκατομμυρίων μάρκων από ένα κονσόρτιουμ δεκαεφτά γερμανικών τραπεζών με επικεφαλής τη γερμανική Κεντρική Τράπεζα.¹⁰ Η συμφωνία ήταν ένα από τα σημαντικότερα αποτελέσματα της γερμανο-σοβιετικής προσέγγισης που περιγράφεται με τον όρο «Οσπολιτική», δηλαδή ανατολική πολιτική, και συνοδεύτηκε και από μία σειρά συνθήκες που υπογράφηκαν ανάμεσα στο τότε δυτικογερμανικό κράτος, τη Σοβιετική Ένωση και άλλα κράτη του ανατολικού μπλοκ. Η Οσπολιτική από το 1970 κι έπειτα, αποτέλεσε κεντρικό δόγμα της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής και έναν από τους λόγους της οικονομικής αναβάθμισης του γερμανικού κράτους.¹¹

Το γερμανικό κράτος, το οποίο το 1970 είχε ήδη ανακάμψει από την καταστροφή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, έπρεπε να επιλέξει μια στρατηγική για να αντιμετωπίσει την παγκόσμια κρίση. Οι αμερικανοί ετοιμάζονταν να αποχωρήσουν από το Μπρέτον Γουντς και δεν έβλεπαν με καλό μάτι τη γερμανική ανάκαμψη. Παρά το ότι μεταπολεμικά η Γερμανία και οι ΗΠΑ εμφανίζονταν ως σύμμαχοι, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υφίσταται ανταγωνισμός μεταξύ τους. Συγκεκριμένα, οι αμερικανοί δεν θέλουν σε καμία περίπτωση να δημιουργηθούν μακροπρόθεσμα οι υλικές συνθήκες έτσι ώστε η Γερμανία να μετατραπεί ξανά σε υπερδύναμη. Η γερμανο-σοβιετική συμφωνία ήταν ουσιαστικά μια αντι-αμερικανική κίνηση, η οποία συνέδεε την ισχύ της Μόσχας με αυτή του Βερολίνου (αν και η τότε πρωτεύουσα της Δυτικής Γερμανίας ήταν η Βόννη).

Ό,τι ακολούθησε στην Ευρώπη και μας αφορά είχε ως θεμέλιο την Οσπολιτική, η οποία παρείχε το καύσιμο για τη γερμανική βιομηχανία. Μιλάμε, δηλαδή, για την Ευρωπαϊκή Ένωση· τον ζωτικό οικονομικό χώρο του γερμανικού κράτους. Μία από τις σημαντικές πτυχές της παγκόσμιας σύγκρουσης που αγνοούσαμε και ανακαλύψαμε μετά τον ρωσο-ουκρανικό πόλεμο, ήταν ότι συνολικά η Ευρωπαϊκή Ένωση και η ευημερία που υποσχόταν χτίστηκε πάνω στη ρωσική ενέργεια.

Κατά συνέπεια, η όξυνση των ανταγωνισμών στα σύνορα της Ρωσίας, γεγονός που ανάγκασε το ρωσικό κράτος να αλλάξει σελίδα στην ιστορία του, έχει ως αποτέλεσμα την αλλαγή των συσχετισμών ισχύος στην Ευρώπη με έναν δραματικό όσο και ριζικό τρόπο. Δεν είναι μόνο ότι η Ρωσία απομονώνεται από την Ευρώπη και οδηγείται προς την Ασία και την Κίνα. Είναι και ότι τα ευρωπαϊκά κράτη και κατά κύριο λόγο η Γερμανία καλούνται αφενός να λάβουν σαφή θέση στην παγκόσμια σύγκρουση και να στρατιωτικοποιηθούν περαιτέρω και αφετέρου να σταματήσουν να βασίζουν την ευημερία τους σε μια ισορροπία δυνάμεων απομεινάρια παλαιότερων εποχών.

Εκ πρώτης όψεως, σχεδόν στο σύνολό τους οι ευρωπαϊκές δυνάμεις φαίνεται να εναντιώνονται στη ρωσική εισβολή. Η πραγματικότητα είναι, βέβαια, διαφορετική. Αρκετά ευρωπαϊκά κράτη μοιάζουν να κρύβονται πίσω από την Ουγγαρία, η οποία παρουσιάζεται ως η μοναδική που έχει ανοιχτά φιλική

σχέση με τη Ρωσία. Ενώ οι κυρώσεις που επιβάλλονται στη Ρωσία με τυμπανοκρουσίες παρακάμπονται στην πράξη τις περισσότερες φορές.¹² Στο ρωσικό θινκ τανκ *Russia in Global Affairs*, ο καθηγητής διεθνών σχέσεων Φίοντορ Λουκιάνοφ ανέφερε ότι:

Για τη Ρωσία το βασικό ζήτημα δεν είναι η ποσότητα αλλά η ποιότητα. Οι αγωγοί, σε αντίθεση με τους θαλάσσιους δρόμους, δεν μπορούν να αναπροσανατολιστούν για αλλού. Μια διακοπή σε έναν αγωγό θα σήμαινε το τέλος αυτής της μεθόδου παροχής καυσίμων. Αυτό δεν συνέβη λόγω της επιμονής της Ουγγαρίας, η οποία μυστικά υποστηριζόταν και από μερικά άλλα κράτη.¹³

Παρά τα περί του αντιθέτου λεγόμενα, οι ευρωπαίοι δεν είναι ενωμένοι απέναντι στη Ρωσία. Το κάθε κράτος ακολουθεί τα δικά του ιδιαίτερα συμφέροντα και η διάλυση των ενεργειακών ισορροπιών στην Ευρώπη οδηγεί σε ένα αβέβαιο μέλλον. Τα κράτη αναζητούν τις συμμαχίες τους, οργανώνουν την οικονομία τους προς την αυτάρκεια. Και βέβαια εξοπλίζονται.¹⁴

Τέσσερις ημέρες μετά τη ρωσική εισβολή, ο γερμανός καγκελάριος, σε μία δραματική ομιλία, έκανε λόγο για το «σημείο καμπίης» (Zeitenwende) της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής. Ο καγκελάριος ανακοίνωσε την αποστολή όπλων στην Ουκρανία, αλλά κυρίως ένα πρόγραμμα εξοπλισμών του γερμανικού κράτους αξίας 100 δισεκατομμυρίων. Το γερμανικό κράτος δεν μπορεί πλέον να βασίζεται μόνο στην ειρηνική εμπορική επέκταση, αλλά πρέπει να λάβει σαφή θέση στην παγκόσμια σύγκρουση.

Το ελληνικό κράτος προετοιμάζεται κι αυτό για πόλεμο. Αυτή την προετοιμασία την τρώμε στη μάπα εδώ και καιρό, αλλά ταυτόχρονα το ελληνικό κράτος προσπαθεί να ελιχθεί μέσα στις νέες συνθήκες όξυνσης των ανταγωνισμών που έχουν διαμορφωθεί. Αυτό σημαίνει ένα ακόμα καλοκαίρι «τουρκικής προκλητικότητας» την στιγμή που η Ελλάδα είναι στην πρωτοπορία των εξοπλισμών αναλογικά με το μέγεθός της. Ποιος μπορεί να είναι ο ρόλος του ελληνικού κράτους στην παγκόσμια σύγκρουση; Έχουμε μιλήσει εδώ και καιρό για αυτό.¹⁵ Τον περασμένο Ιούνιο, όμως, πήραμε μια γεύση από το τι σημαίνει έλεγχος των θαλάσσιων περασμάτων του Αιγαίου, καθώς και συμμετοχή του ελληνικού κράτους στις πλανητικές συγκρούσεις. Συγκεκριμένα, οι ελληνικές αρχές κατέσχεσαν ένα ιρανικό τάνκερ που έπλεε στο Αιγαίο με τη δικαιολογία ότι παραβίαζε τις κυρώσεις που έχουν επιβληθεί στη Ρωσία. Ένα άλλο τάνκερ, μάλιστα μισθωμένο από τις ΗΠΑ, προσέγγισε το κατασχεμένο τάνκερ και του πήρε παραπάνω από το μισό πετρέλαιο που είχε. Οι ιρανοί σε αντίποινα κατάσχεσαν δύο ελληνικά τάνκερ στον Περσικό Κόλπο. Με μια μεγάλη κωλοτούμπα, το ελληνικό κράτος απελευθέρωσε το τάνκερ και δεσμεύτηκε να επιστρέψει και το πετρέλαιο. Σε κάθε περίπτωση, μέσα από αυτό το περιστατικό έγινε φανερό ότι το ελληνικό κράτος μπορεί να εμπλακεί σε συγκρούσεις που ούτε καν φανταζόμασταν οδηγώντας σε απρόβλεπτες συνέπειες.¹⁶

4. Ένας πόλεμος που δεν τελείωσε ποτέ

Φανταστείτε ότι ζείτε στο καλοκαίρι του 1900 στο Λονδίνο, τότε πρωτεύουσα του κόσμου. Η Ευρώπη κυριαρχούσε στο Ανατολικό Ημισφαίριο. Δεν υπήρχε σχεδόν κανένα μέρος το οποίο άμεσα ή έμμεσα δεν ελέγχονταν από μια ευρωπαϊκή πρωτεύουσα. Η Ευρώπη ζούσε εποχές ειρήνης και ανεπανάληπτης ευμάρειας. Πράγματι η αλληλεξάρτηση της Ευρώπης από το εμπόριο και τις επενδύσεις ήταν τόσο τεράστια ώστε σοβαροί αναλυτές λέγανε ότι ο πόλεμος ήταν πλέον αδύνατος – και αν δεν ήταν αδύνατος θα τέλειωνε σε μερικές βδομάδες· γιατί οι παγκόσμιες χρηματιστικές αγορές δεν θα άντεχαν την πίεση. [...]

Φανταστείτε τον εαυτό σας τώρα στο καλοκαίρι του 1920. Η Ευρώπη είχε διαλυθεί από έναν καταστρεπτικό πόλεμο και είχε γίνει συντρίμια. Η Αυστροουγγρική, η Γερμανική, η Ρωσική, η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν πλέον παρελθόν[...] Ο κομμουνισμός κυριάρχησε στη Ρωσία αλλά δεν ήταν σαφές αν θα επιβίω-

νε. Χώρες οι οποίες ήταν στην περιφέρεια της Ευρώπης όπως οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία εμφανίστηκαν στο προσκήνιο ως μεγάλες δυνάμεις. Ένα πράγμα ήταν σίγουρο. Η συνθήκη ειρήνης που επιβλήθηκε στη Γερμανία δεν θα της επέτρεπε να ανακάμψει.

Φανταστείτε τώρα ότι είστε στο καλοκαίρι του 1940. Η Γερμανία όχι μόνο ανέκαμψε αλλά κατέλαβε την Γαλλία και κυριάρχησε στην Ευρώπη. Ο κομμουνισμός επιβίωσε και καταρχήν συμμάχησε με τη ναζιστική Γερμανία. Η Μεγάλη Βρετανία πολεμούσε μόνη της τους Γερμανούς και οι περισσότεροι λογικοί άνθρωποι πίστευαν ότι ο πόλεμος έχει τελειώσει. Ακόμα και αν δεν δημιουργούνταν το χιλιόχρονο Ράιχ το μέλλον της Ευρώπης είχε αποφασιστεί για έναν αιώνα. Η Γερμανία θα κυριαρχούσε στην Ευρώπη...[...]

Φανταστείτε τώρα ότι είστε στο καλοκαίρι του 1960. Η Γερμανία συντρίφηκε στον πόλεμο μέσα σε πέντε χρόνια. Η Ευρώπη είχε καταληφθεί και χωριστεί στη μέση μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης. Οι ευρωπαϊκές αυτοκρατορίες κατέρρεαν ενόσω ΗΠΑ και Σοβιετική Ένωση ανταγωνίζονταν για το ποιος θα τις κληρονομήσει. Οι ΗΠΑ είχαν περικυκλώσει τη Σοβιετική Ένωση [...] και είχαν αναδειχθεί σε παγκόσμια υπερδύναμη. Κυριαρχούσαν στους ωκεανούς του πλανήτη και με το πυρηνικό τους οπλοστάσιο καθόριζαν τους όρους οπουδήποτε στον κόσμο. Η Σοβιετική Ένωση δεν είχε να περιμένει και πολλά εκτός και εάν εισέβαλλε στην Γερμανία και κατακτούσε την Ευρώπη. Αυτός ήταν ο πόλεμος για τον οποίο όλοι προετοιμάζονταν. Και στο πίσω μέρος του μυαλού όλων ήταν η μαοϊκή Κίνα, η οποία γίνονταν αντιληπτή ως κίνδυνος.

Φανταστείτε τώρα ότι είστε στο καλοκαίρι του 1980. Οι ΗΠΑ πηγήθηκαν σε ένα επταετή πόλεμο – όχι από τη Σοβιετική Ένωση αλλά από το κομμουνιστικό Βόρειο Βιετνάμ.[...] Οι ΗΠΑ απομακρύνθηκαν από το Βιετνάμ αλλά και από το Ιράν...[...] Για να ανασχέσουν τη Σοβιετική Ένωση, οι ΗΠΑ είχαν κάνει μία συμμαχία με τη μαοϊκή Κίνα...[...] Μόνο αυτή η συμμαχία φάνταζε ικανή να περιορίσει την ισχυρή Σοβιετική Ένωση, η οποία έμοιαζε να εκτοξεύεται.

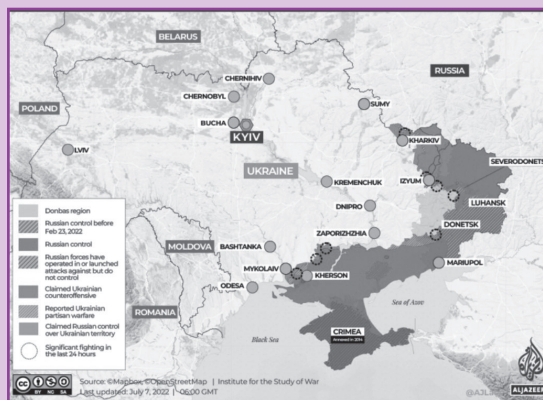
Φανταστείτε τώρα ότι είστε στο καλοκαίρι του 2000. Η Σοβιετική Ένωση έχει καταρρεύσει πλήρως. Η Κίνα ήταν κομμουνιστική μόνο κατ' όνομα, είχε γίνει καπιταλιστική στην πράξη. Το ΝΑΤΟ είχε προχωρήσει στην Ανατολική Ευρώπη ακόμα και στην πρώην Σοβιετική Ένωση. Ο κόσμος ζούσε εποχές ευτυχίας και ευημερίας.

George Friedman, *The Next 100 Years*, Doubleday, 2009, σελ.1-3.

Αυτή ήταν μια συνοπτική ιστορία του εικοστού αιώνα με τα μάτια ενός ειδικού της αμερικανικής γεωστρατηγικής. Ο ειδικός μιλάει, βέβαια, από τη σκοπιά του αμερικανικού κράτους. Κατά συνέπεια, μπορεί εδώ ή εκεί τα πράγματα να έγιναν κάπως διαφορετικά. Αλλά σε κάθε περίπτωση, στο απόσπασμα αυτό περιγράφονται τα συστατικά και το απρόβλεπτο της παγκόσμιας σύγκρουσης κατά τον σύντομο εικοστό αιώνα και παραπέρα. Αυτοκρατορίες κατέρρευσαν και νέες αναδύθηκαν. Αυτοί που φάνταζαν απόλυτοι νικητές, τελικά ηττήθηκαν κατά κράτος. Η Σοβιετική Ένωση κατάφερε να επιβιώσει για 70 και πλέον χρόνια και παρ' όλα αυτά στο τέλος εξαυλώθηκε.

Παρά τον απρόβλεπτο χαρακτήρα της παγκόσμιας σύγκρουσης, τα κράτη δεν παραμένουν αμήχανα μπροστά στην άγραφη ακόμα μοίρα τους. Αντίθετα, καταστρώνουν στρατηγικές οι οποίες έχουν συνέχεια στον χρόνο είναι ανεπηρέαστες από πρόσωπα, ιδεολογίες και κόμματα και τηρούνται απαρέγκλιτα: είναι το λεγόμενο «εθνικό συμφέρον». Δεν τρελάθηκε λοιπόν ούτε ο Βλαντίμιρ Πούτιν, ούτε και κανείς άλλος. Όλα τα κράτη ακολουθούν την εθνική στρατηγική τους και ελπίζουν για το καλύτερο.

Τα καπιταλιστικά κράτη συντάσσονται λοιπόν σε μπλοκ συμμαχιών, είτε υπό την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ, είτε υπό την ηγεσία της Κίνας, είτε διαπραγματεύονται τη θέση τους στο νέο πλανητικό σύστημα ισχύος. Λίγα πράγματα, άλλωστε, παραμένουν ίδια με το μακρινό 1945. Δείτε, για παράδειγμα, το κράτος της Ινδίας. Το 1945 ήταν ακόμα μια βρετανική αποικία, σήμερα είναι ένα τεράστιο σε πληθυσμό κράτος το οποίο σε λίγα χρόνια θα ξεπεράσει την Κίνα σε πληθυσμό, ενώ βρίσκεται στις έξι μεγαλύτερες οικονομίες του πλανήτη. Η δημιουργία μπλοκ κρατών, τα οποία είτε θα στηρίξουν μια ανα-

Χάρτης που δείχνει τις περιοχές που έχουν καταληφθεί από τους ρώσους μέχρι τον Ιούλη του 2022. Η Αζοφική θάλασσα είναι πλέον ρωσική λίμνη. Γενικότερα, η κυριαρχία στη Μαύρη Θάλασσα έχει ιδιαίτερη σημασία.

Χάρτης που δείχνει το δίκτυο αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου από τη Ρωσία προς την Ευρώπη. Οι αγωγοί δεν κουβαλούν μόνο υδρογονάνθρακες, αλλά κουβαλούν και σχέσεις εξουσίας και ισχύος. Η διάλυση αυτών των σχέσεων με τον ρωσο-ουκρανικό πόλεμο απαιτεί την εγκαθίδρυση νέων σχέσεων ισχύος μεταξύ των κρατών.

νεωμένη εκδοχή της αμερικανικής ηγεσίας είτε θα προσβλέπουν στην ανάδυση μιας νέας ηγεμονίας υπό την ηγεσία της Κίνας, βρίσκεται πίσω από την παράνοια των καιρών μας.

1. Κάρολ Μαρξ- Φρίντριχ Έγκελς, *Το Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος*, Θεμέλιο, 2004, σελ.50.
2. Το κομμάτι αυτού του κειμένου βασίζεται στο κείμενο *The Geopolitics of United States of America, Part 1: The Inevitable Empire*, *Stratfor*, 24/8/2011.
3. Δες και την έκδοση *Η Στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου*, *Autonome Antifa*, 2015.
4. Lolita C. Baldor, "US naval buildup in Indo-Pacific seen as warning to China", *The Associated Press*, 12/6/2020.
5. Alexander Cooley and Daniel H. Nexon, "How Hegemony Ends: The Unraveling of American Power", Ιούλιος/Αύγουστος 2020.
6. Βλέπε την αγγλική Βερσιόν της Wikipedia και το λήμμα "Ukraine".
7. Yuliya Tymoshenko, «Αναχαίττοντας την Ρωσία», 25/2/2014, *Foreign Affairs The Hellenic Edition*, Πρώτη δημοσίευση 6/2007.
8. Segey V. Lavrov, "Containing Russia: Back to the Future?", *Russia in Global Affairs*, v.4, Οκτώβριος/Δεκέμβριος 2007.
9. Βλέπε «Η «σωστή πλευρά της ιστορίας» περνάει μέσα από την Ευρασία: το πιο πρόσφατο επεισόδιο του παγκόσμιου πολέμου και πως να μη χαζέψουμε τελείως», *Περιοδικό Antifa #79*, Μάρτιος 2022.
10. Patrick Wintour, «'We were all wrong': how Germany got hooked on Russian energy», *The Guardian*, 2/6/2022.
11. Βλέπε λήμμα αγγλική Wikipedia "Ostpolitik".
12. Μιχάλης Ψύλλος, «Μήπως οι κυρώσεις στη Ρωσία έχουν γίνει μπούμεραγκ για την Ε.Ε.», *Ναυτεμπορική*, 28/5/2022.
13. Fyodor A. Lukyanov, «Russia's Role in the Global Economic Order Has Turned out to Be More Significant Than the West Believed, Western sanctions against Russia are speeding up the end of globalization as we've known it. A new economic order awaits.», *Russia in Global Affairs*, 3/6/2022.
14. Nan Tian, Diego Lopes da Silva, και Alexandra Marksteiner, «Ο μεγάλος παγκόσμιος επανεξοπλισμός: Η Ουκρανία και η επικίνδυνη αύξηση των στρατιωτικών δαπανών», *foreignaffairs.gr*, 08/07/2022.
15. Βλέπε *Η Στρατηγική της Ανατολικής Μεσογείου* ό.π.
16. «Lana»: Αποδεσμεύτηκε το ιρανικό τάνκερ από τις ελληνικές αρχές, *Καθημερινή*, 14/6/2022.